

Ks. Jan MIAZEK

TRZECIE WYDANIE MSZAŁU RZYMSKIEGO PAWŁA VI

Treść: 1. Droga do trzeciego wydania Mszału Rzymskiego; 2. Ogólne Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego; a. Znaczenie i godność sprawowania Eucharystii; b. Struktura Mszy świętej oraz jej elementy i części; c. Funkcje i posługi we Mszy świętej; d. Różne formy sprawowania Mszy świętej; e. Urządzenie i wystrój kościoła do sprawowania Eucharystii; f. Rzeczy potrzebne do sprawowania Mszy świętej; g. Wybór Mszy i jej części; h. Msze i modlitwy okolicznościowe oraz Msze za zmarłych; i. Adaptacje zależne od kompetencji biskupów oraz Konferencji Episkopatów; 3. Msze roku liturgicznego; 4. Obrzędy Mszy świętej; 5. Msze własne i wspólne o Świętych; 6. Dalsze części Mszału.

Kościół żyje dzięki Eucharystii, dlatego celebra tej tajemnicy stoi w centrum życia Kościoła powszechnego i każdej wspólnoty wierzących. Mszał jest używany przy sprawowaniu Eucharystii, jest pierwszą i najważniejszą księgą modlitwy Kościoła zanoszonej do Ojca przez Chrystusa w Duchu Świętym. Wydanie po Soborze odnowionego Mszału Rzymskiego było wielkim wydarzeniem w duchowym życiu Kościoła. W ubiegłym roku ukazało się trzecie wydanie tego mszału i jest znów wydarzeniem, które budzi zainteresowanie nie tylko badaczy liturgii. Chcemy przyjrzeć się temu trzeciemu wydaniu Mszału Rzymskiego, aby przybliżyć je duchowieństwu i wiernym.

1. Droga do trzeciego wydania Mszału Rzymskiego

Mszał Rzymski, zwany Mszałem Pawła VI, odnowiony po soborze Watykańskim II ukazał się w 1970 roku, w czterysta lat po mszale ogłoszonym przez Piusa V po soborze Trydenckim. Było to wielkie wydarzenie w życiu Kościoła, bowiem nowa księga zawierała duże zmiany w obrzędach i modlitwach mszalnych, stała się podstawą odnowy liturgii mszalnej. W roku 1975, a więc po pięciu latach, ukazało się drugie wydanie tego mszału, które zawierało zmiany płynące z trwającej nadal reformy liturgii. Wraz z wprowadzeniem języków narodowych do liturgii zaczęła się wielka praca nad przekładem mszału w poszczególnych Kościołach lokalnych. W tym czasie nie myślano, ani nie mówiono o nowym wydaniu, bowiem nowy mszał stopniowo faktycznie wchodził w życie Kościoła powszechnego. Dopiero po dziesięciu latach, w 1986 roku, pojawiło się pytanie czy przy najbliższym ewentualnym wydaniu nie należy zwiększyć formatu księgi i włączyć melodii do tekstu. Mszał Rzymski, którego najczęściej używał w Rzymie papież, wyglądał skromnie, prezentował się raczej jako tekst służący do tłumaczeń niż tradycyjna księga ołtarzowa. Ukazujące się mszały w językach narodowych przewyższały pod tym względem Mszał Rzymski. Pomiędzy 1987 i 1988 rokiem pojawiła się już jednak myśl o trzecim wydaniu: zbliżała się dwudziesta rocznica publikacji odnowionego mszału, zamierzano skierować

okolicznościowy list do biskupów. Wtedy to podczas dyskusji padły w Kongregacji słowa, iż konieczną jest rzeczą względnie szybkie przygotowanie trzeciego wydania mszału.

Prace zmierzające do trzeciego wydania mszału zaczynają się w Kongregacji na początku lat dziewięćdziesiątych. W marcu 1990 roku na posiedzeniu Kongregacji, po wymianie poglądów, doszło do pewnych ustaleń. Nowy mszał powinien być księgą do celebry a nie tylko tekstem służącym jako podstawa do tłumaczeń. Powinien również umożliwiać pewną adaptację liturgii, bowiem tego domagano się w pismach kierowanych do Kongregacji z wielu Kościołów. W kwietniu tego roku odbyło się drugie posiedzenie, na które zaproszono przedstawicieli pism liturgicznych oraz większych europejskich instytutów liturgicznych. Omawiając trzecie wydanie mszału stwierdzono, że mszał należy zaktualizować, ubogacić oraz w pewnym zakresie zreformować.

Na posiedzeniu plenarnym Kongregacji w styczniu 1991 roku przedłożono już pewne propozycje, jako punkt wyjścia do dalszych prac. Prace miały dotyczyć wprowadzenia ogólnego, lekcjonarza, śpiewów i modlitw mszalnych. Chodziło przy tym o to, aby mszał lepiej służył sprawowaniu Eucharystii, umacniał wiarę zgromadzonych i budował pobożność. Mszał ma być wyrazem i stróżem jedności liturgii rzymskiej, ale zarazem dopuszczać adaptacje i wprowadzanie nowości. Służyć jako wzór księgi godnej celebry liturgicznej. Uczestnicy spotkania zaaprobowali główne idee przedłożone przez Kongregację i podkreślali ważność podejmowanego trudnego dzieła. Kongregacja ze swej strony zapowiadała konsultacje z Konferencjami Biskupów, Komisjami liturgicznymi, ekspertami itp. Kongregacja w 1992 roku, w zwyczajowym liście informacyjnym wysyłanym na początku roku do przewodniczących Komisji liturgicznych episkopatów, przesała im przygotowane już projekty oczekując opinii i rad. W tymże roku o trzecim wydaniu mszału rozmawiano na spotkaniu profesorów liturgii w Rzymie oraz z przedstawicielami Komisji międzynarodowych pracujących nad przekładami na język francuski, angielski i niemiecki. Wszystko zmierzało do poznania sytuacji liturgicznej, wymiany informacji i zbierania opinii. W 1993 roku Księgarnia Watykańska doniosła do Kongregacji, iż kończą się egzemplarze mszału oraz pytała czy może dodrukować pewną liczbę egzemplarzy. Kongregacja była skłonna przychylić się do tej prośby, ale ostatecznie wybrano inną drogę, przyspieszenie prac nad nowym wydaniem mszału.

Na początku 1995 roku Kongregacja podejmuje dalsze prace i decyzje. Postanowiono, że w nowym wydaniu ma znaleźć się tylko to wszystko, co zostało już wydane lub zaaprobowane przez Stolicę Apostolską w okresie od drugiego wydania. Wycofano się, więc z dotychczasowych projektów, postanowiono nie wprowadzać nowych modlitw. W ten sposób prace mogły być prowadzone w obrębie Kongregacji, nie wymagały odwoływania się do innych urzędów, zapowiadały szybsze doprowadzenie dzieła do końca.

Kolejne plenarne posiedzenie Kongregacji odbyło się w 1996 roku. Prefekt Kongregacji zapoznał zebranych ze stanem prac oraz z powstającymi trudnościami. Stwierdził, że trzecie wydanie mszału jest oczekiwane, ale prace muszą być prowadzone w sposób odpowiedzialny, bez przyśpieszania. W toku posiedzenia uznano, iż należy powołać grupę kompetentną, która opracuje specjalny rozdział do Wprowadzenia dotyczący adaptacji i inkulturacji. Poczynając od lat 1997-1998 prace nad wydaniem mszału trwały już tylko w Kongregacji, ale nadal miały miejsce konsultacje z osobami z zewnątrz.¹

¹ Por. M. LESSI-ARIOSTO, "L'editio typica tertia del Missale Romanum", *Rivista Liturgica* 4(2003) 501-512.

Papież Jan Paweł II dnia 11 stycznia 2000 roku zatwierdził trzecie wydanie Mszału Rzymskiego, uczynił to w roku Wielkiego Jubileuszu. Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów ogłosiła to wydanie 20 kwietnia, w Wielki Czwartek. W dekrete podano, że nowy mszał wejdzie w życie w uroczystość Ciała i Krwi Chrystusa, zatem również w roku jubileuszowym. W tymże roku 2000 opublikowano oddzielnie Ogólne Wprowadzenie, ale zapowiadany mszał nie ukazał się w zapowiadany terminie i w całym roku jubileuszowym. Prace nad trzecim wydaniem trwały nadal, zaś opóźnienie wywoływało różne domysły i budziło komentarze. Ostatecznie trzecie wydanie Mszału Rzymskiego ujrzało światło dzienne dopiero 22 lutego 2002 roku.² Nowa księga różni się bardzo w swym zewnętrznym wyglądzie od dwóch poprzednich. Mszał ma większy format, czyli 29,9 na 20,9, liczy też więcej stron, 1318. Mszał został wydany o wiele lepiej niż poprzednie wydania, posiada też ładne opracowanie graficzne. Przypomina teraz mszały wydawane w przeszłości, które odznaczały się dostojnością i pięknem.

2. Ogólne Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego

Nowe Wprowadzenie w swej zewnętrznej formie różni się od poprzedniego tym, że posiada nową numerację poszczególnych punktów. Dotychczasowe Wprowadzenie obejmowało Wstęp, który miał 15 własnych punktów oraz tekst właściwy złożony z 341 punktów: taki układ powstał w wyniku problemów związanych z publikacją ówczesnego pierwszego Wprowadzenia. W obecnym Wprowadzeniu dawny, niezmienny Wstęp został złączony z tekstem, całość liczy teraz 399 punktów. Wzrosła też ilość przypisów do Wprowadzenia, jest ich teraz 365, co wskazuje na wzrost dokumentacji od 1970 roku. Ze względu na wielość nowości, poprawek czy opuszczeń we Wprowadzeniu, zatrzymamy uwagę na najważniejszych zmianach.³

a. Znaczenie i godność sprawowania Eucharystii

W rozdziale tym przypomniano obecnie zalecenie, aby kapłan w miarę możliwości codziennie sprawował eucharystyczną Ofiarę (nr 19). Jest to powtórzenie słów z dekretu soborowego i z Kodeksu Prawa Kanonicznego. Wprowadzono do tekstu punkt mówiący o szczególnym znaczeniu Eucharystii celebrowanej przez biskupa w swoim Kościele parokialnym: wtedy najbardziej ujawnia się misterium Kościoła. Dlatego te celebracje mszalne powinny być wzorem dla całej diecezji. Przypomniano też o innych obowiązkach biskupa. Biskup powinien się też troszczyć, aby prezbiterzy, diakoni i wierni zdobywali coraz pełniejsze rozumienie liturgii. Powinien też czuwać, aby celebracje odbywały się zawsze godnie. Stąd ma płynąć troska o piękno sakralnych pomieszczeń, muzyki i sztuki (nr 22). Dotąd takich słów we Wprowadzeniu nie było.

Dodanych parę numerów (nr 23-26) mówi o przewidzianych w celebrze pewnych akomodacjach i przystosowaniach, których może dokonać kapłan. Chodzi o dobór pew-

² *Missale Romanum, ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum Ioannis Pauli PP. II cura recognitum*, Typis Vaticanis, A.D. MM II.

³ *Ogólne Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego. Z trzeciego wydania Mszału Rzymskiego*, Rzym 2003 – Pallottinum-Poznań 2004; Por. M. BARBA, "La nuova *Institutio Generalis del Missale Romanum*", *Rivista Liturgica* 4(2003)513-532.

nych obrzędów i tekstów pozostawiony kapłanowi, lepiej odpowiadających potrzebom uczestników. Jest jednak zarazem przypomnienie, że kapłan jest sługą świętej liturgii i nie może na własną rękę jej zmieniać. O adaptacjach pozostających w gestii biskupa lub Konferencji Biskupów mówi końcowy rozdział Wprowadzenia.

b. Struktura Mszy świętej oraz jej elementy i części

W tej części Wprowadzenia rozbudowano dotychczasowy paragraf o znaczeniu śpiewu w celebrze Mszy św. Powtórzono znane dotąd zasady, ale dodano, iż należy dbać o to, by nie zabrakło śpiewu usługujących i ludu podczas Mszy celebrowanych w niedziele i święta. Przypomniano też, iż pierwsze miejsce powinien zajmować śpiew gregoriański, jako własny śpiew liturgii rzymskiej, ale nie wykluczono śpiewu wielogłosowego. Inne wskazania o śpiewie znajdują się rozsiane w całym tym rozdziale (nr 39-41).

W punkcie o gestach i postawach ciała wyjaśniono, iż mają one zmierzać do tego, aby celebrowanie odznaczało się pięknem i szlachetną prostotą, aby przejrzyste było znaczenie jej poszczególnych części, zaś uczestnictwo wszystkich stawało się łatwiejsze. Mają one na celu bardziej wspólne duchowe dobro zgromadzonych niż zaspokojenie upodobań lub opinii prywatnych osób. Zachowywanie jednolitych postaw jest znakiem jedności wspólnoty (nr 42).

Kolejny punkt omawia, jak poprzednio, postawy wiernych podczas Mszy św. Dokładniej opisano zachowanie wiernych podczas konsekracji. Wierni powinni klęczeć, o ile nie stoją na przeszkodzie względy zdrowotne, ciasnota lub obecność znacznej liczby uczestników albo inne uzasadnione przyczyny. Tutaj dodano jednak, że gdzie istnieje zwyczaj, iż lud klęczy od zakończenia aklamacji Święty aż do końca Modlitwy eucharystycznej oraz przed Komunią św., zwyczaj ten wypada zachować (nr 43). Dokładniej opracowano teraz punkt mówiący o procesjach w liturgii mszalnej (nr 44).

W punkcie o milczeniu dodano jakże potrzebne słowa: godne pochwał jest zachowanie milczenia w kościele, w zakrystii i w przylegających do niej pomieszczeniach już przed rozpoczęciem celebracji, aby wszyscy mogli się przygotować do świętych czynności (nr 45).

W trzeciej części tego rozdziału mamy dokładny opis poszczególnych części Mszy św. Został on teraz ubogacony o wyjaśnienia, które pomogą lepiej rozumieć liturgię Mszy św. W akcie pokuty zaznaczono teraz, iż absolucja odmawiana przez kapłana nie posiada skuteczności sakramentu pokuty. Dodano, iż w niedziele zamiast aktu pokuty może się odbyć błogosławieństwo wody i pokropienie wiernych na pamiątkę chrztu (nr 51).

Dodano punkt poświęcony milczeniu w liturgii słowa, którą należy sprawować tak, aby sprzyjała medytacji. Dlatego należy unikać jakiegokolwiek pośpiechu. Milczenie, dostosowane do poziomu zgromadzenia, ma pomóc wiernym w przyjęciu słowa sercem (nr 56). Dokładnie teraz opisano przebieg liturgii słowa. Podkreślono, iż należy zachowywać podany układ czytań (nr 57). Podano także, kto może głosić homilię, przypominając, iż jej głoszenie nie może być nigdy zlecone osobie świeckiej (nr 66).

Opisując okadzenie darów Wprowadzenie wyjaśnia, iż okadzenie kapłana jest uczczeniem jego świętej posługi, zaś okadzenie ludu odbywa się z racji jego godności wynikającej z chrztu (nr 75).

Przy opisie znaku pokoju czytamy: wypada jednak, aby każdy z umiarem przekazywał znak pokoju tylko osobom najbliższym (nr 82). Jest to potrzebne przypomnienie, bowiem zdarzają się w tym względzie przesadne praktyki. Łamanie chleba zastrzeżone jest dla kapłana lub diakona. Tej czynności nie należy przedłużać ani przywiązywać do niej nadmiernej wagi. Mamy też wyjaśnienie sensu zmieszania postaci. Kapłan wpuszcza do kielicha cząstkę Hostii na znak zjednoczenia Ciała i Krwi Pańskiej w dziele zbawienia, to znaczy połączenia Ciała i Krwi Jezusa żyjącego i chwalebego. Wyjaśnienie potrzebne, bo w historii nie zawsze interpretowano ten gest jednomyślnie (nr 83).

Przy Komunii jest jedna zmiana: kapłan ukazuje wiernym Chleb eucharystyczny trzymając go nad pateną lub nad kielichem (nr 84).

c. Funkcje i posługi we Mszy świętej

Ten rozdział został znacznie poszerzony, dodano w nim czwarty podtytuł: podział funkcji i przygotowanie celebracji. Na nowo zredagowano wprowadzenie do tego rozdziału, które teraz lepiej ukazuje teologię celebracji. Poszczególne punkty zostały dokładniej niż dotąd sprecyzowane oraz uporządkowane. Wśród różnych funkcji zostaje też wymieniona funkcja zakrystianina, który „starannie przygotowuje księgi liturgiczne, szaty i wszystkie inne przedmioty konieczne w celebracji Mszy świętej” (nr 105a). Wprowadzenie mówi teraz wprost o potrzebie mistrza ceremonii, przynajmniej w katedrach i większych kościołach, który będzie się troszczył o należyty przebieg liturgii (nr 106). Znajdujemy też wskazanie, iż jeden i ten sam kapłan winien przewodniczyć we wszystkich częściach celebracji, z wyjątkiem Mszy, w której bierze udział biskup (nr 108).

d. Różne formy sprawowania Mszy świętej

W rozdziale tym wprowadzono pewne zmiany strukturalne. Dotychczas w punkcie „Msza z ludem” podana była „Forma wzorcowa” Mszy, po której omawiano czynności diakona, akolity i lektora. Obecnie „Msza święta z ludem” została opisana w podwójnej formie: Msza święta bez diakona i Msza święta z diakonem. Podobnie jest zmieniony tytuł trzeciego punktu: zamiast „Msza bez ludu” mamy teraz „Msza święta, w której uczestniczy tylko jeden usługujący”. Jest to dobra zmiana, mamy teraz sformułowanie pozytywne. Zmiany w tekście dotyczą różnych problemów.

We wprowadzeniu znalazły się słowa o kapłanach uczestniczących w celebracji eucharystycznej: z zasady powinni oni uczestniczyć jako koncelebranci. Jeśli nie celebrują mają brać udział ubrani w strój chórowy albo w komżę nałożoną na sutannę (nr 114).

Liturgia słowa została dokładniej opisana. Jeśli kapłan bierze Ewangeliarz z ołtarza, udaje się na ambonę „niosąc Ewangeliarz nieco uniesiony ku górze” Zgromadzeni zwracają się w stronę ambony, okazując szczególną cześć dla Ewangelii (nr 133). Gdy kapłan czyni znak krzyża na księdze, czole, ustach i piersiach, to samo czynią wszyscy inni (nr 134).

Przy Modlitwie eucharystycznej wprowadzono przypomnienie, że kapłan wybiera jedną z Modlitw znajdujących się w mszale i zatwierdzonych przez Stolicę Apostolską. Modlitwę eucharystyczną wypowiada sam kapłan, uprawniony do tego na mocy święceń. Lud łączy się z kapłanem w milczeniu oraz poprzez wypowiedzianie ustalonych formuł.

Usilnie się zaleca, aby kapłan śpiewał części mające melodię (nr 147). Są to słowa nowe, przypominają dokumenty wydane od drugiego wydania mszału, mają bronić przed powstającymi tutaj nadużyciami. Dokładnie opisano wspomnienie biskupa, okadzenie podczas podniesienia i obrzęd doksológii. Dokładniej również omówiono przekazywanie znaku pokoju: kapłan może przekazać znak pokoju usługującym, zawsze jednak pozostając w prezbiterium, aby nie zakłócać celebracji. Podobnie w prezbiterium ma przekazać, jeśli pragnie, znak pokoju niektórym wiernym (nr 154). Ukazując przed Komunią Hostię wiernym, może ją trzymać uniesioną nad pateną lub nad kielichem (nr 157).

Przy opisie udzielania Komunii wiernym znajdujemy słowa mówiące wprost, że nie wolno samym wiernym brać Ciała Pańskiego, ani kielicha Krwi Pańskiej, ani tym bardziej przekazywać między sobą z rąk do rąk. Sposób przyjmowania Komunii określa miejscowa Konferencja Episkopatu. Dodano jeszcze: przystępujący do Komunii spożywa całą Hostię tuż po jej przyjęciu (nr 161). Wprowadzono też pouczenie o szafarzach nadzwyczajnych (nr 162).

Msza święta z diakonem: dokładniej opisano posługę diakona i jego poszczególne czynności. Znajdujemy tutaj nowe przepisy dla Mszy odprawianej przez biskupa. Kiedy diakon odczyta Ewangelię, znosi biskupowi Ewangeliarz do ucałowania albo sam ją całuje. Jest to jakiś powrót do dawnej praktyki liturgicznej. Podczas bardziej uroczystych celebracji biskup, zależnie od uznania, błogosławi lud księgą Ewangelii (nr 175). Obrzęd ten, praktykowany od lat przez Papieża, wszedł teraz do Mszy biskupiej.

Msza koncelebrowana: znajdujemy teraz dokładniejsze wskazania odnośnie jej przebiegu, uporządkowano dotychczasowe przepisy, podano je w lepszej kolejności. Dodano wyjaśnienie odnośnie błogosławieństwa przed Ewangelią, gdy nie ma diakona. Jeśli przewodniczy biskup, koncelebrans mający odczytać Ewangelię, prosi go o błogosławieństwo. Jeśli przewodniczy prezbiter, koncelebrans nie prosi o błogosławieństwo (nr 212).

Niektóre przepisy ogólne dotyczące wszystkich Mszy: część ta zawiera jakże potrzebne wskazania i wyjaśnienia, które pomagają zrozumieć sens wykonywanych czynności i ułatwiają ich poprawne wykonanie. W obecnym Wprowadzeniu dodano takie właśnie wyjaśnienia. Przyklęknięcie, które wykonuje się przez zgięcie prawego kolana aż do ziemi, oznacza uwielbienie. Obowiązuje ono przed Najświętszym Sakramentem i przed Krzyżem w Wielki Piątek. Mamy tutaj zmianę w stosunku do poprzedniego wydania. Jeśli tabernakulum jest w prezbiterium, kapłan i usługujący przyklękają po przyjściu do ołtarza i przed odejściem od niego, nie zaś podczas samej celebracji Mszy św. (nr 274). Nie ma więc teraz przyklęknięcia przy przechodzeniu przed Najświętszym Sakramentem podczas celebracji, co stwarzało tak dużo problemów.

Okadzenia: dokładniej opisano teraz sposób okadzania osób lub rzeczy, podobnie opisano okadzenie darów ofiarnych (nr 276-277).

Komunia pod obiema postaciami: Wprowadzenie porządkuje teraz dotychczasowe przepisy. Prawdziwą nowością jest to, że obecnie „biskup diecezjalny może ustalić dla swojej diecezji zasady dotyczące udzielania Komunii świętej pod obiema postaciami”. Miejscowy biskup może też zezwalać teraz na Komunię pod obiema postaciami, ilekroć uzna to za słuszne kapłan sprawujący pasterską pieczę nad wspólnotą. Wierni mają jednak być przed tym pouczeni, by nie istniało niebezpieczeństwo znieważenia Najświętszego Sakramentu, by to udzielanie nie było za trudne do wykonania. Sposób udzielania Komunii oraz rozszerzenie możliwości jej przyjmowania mają określić Konferencje Episkopa-

tów (nr 285). Z tego wynika, że ogólne normy będzie określać Konferencja, a biskup będzie działał w ich ramach.

Komunia pod obiema postaciami może odbywać się przez picie z kielicha lub przez zanurzenie. Obecny jej opis nie jest już tak szczegółowy jak dotąd, zawiera tylko najważniejsze wskazania. Nie ma obecnie mowy o udzielaniu Komunii przy użyciu rurki i tyżeczki. Ten sposób przyjmowania Krwi Pańskiej nie przyjął się.

e. Urządzenie i wystrój kościoła do sprawowania Eucharystii

Obecny rozdział otrzymał nową, bardziej przejrzystą strukturę. Przed tym dzielił się na dwanaście paragrafów, teraz pozostały trzy: zasady ogólne, urządzenie prezbiterium i urządzenie kościoła. Dotychczasowy materiał został dostosowany do nowego układu, wiele punktów zostało przeniesionych na inne miejsce. Zwracają uwagę pewne podkreślenia lub uściślenia.

Mocniej niż dotąd podkreślono, iż w każdym kościele powinien być ołtarz stały, „jasno i trwale wskazujący na Jezusa Chrystusa” (nr 298). W nowych kościołach powinien być wzniesiony tylko jeden ołtarz, bo ma oznaczać jednego Chrystusa i jedną Eucharystię. Nie ma już teraz mowy o innych ołtarzach, nawet tych umieszczanych w oddzielnych kaplicach. W kościołach już istniejących, jeśli dawny ołtarz nie może być przeniesiony bez naruszenia wartości dzieła sztuki, należy zbudować inny ołtarz stały, artystycznie wykonany i przy nim sprawować obrzędy. Aby uwaga wiernych nie odrywała się od nowego ołtarza, dawny ołtarz nie powinien być specjalnie przyozdabiany (nr 303).

Dodano punkt dotyczący przyozdabiania ołtarza kwiatami. Jako zasadę ogólną podano: w przyozdabianiu ołtarza trzeba zachować umiar. W Adwencie należy zdobić ołtarz z umiarem odpowiadającym charakterowi tego czasu, bez uprzedzania pełnej radości świątecznej. Znów wraca wskazanie: dekoracja kwiatowa zawsze winna być umiarkowana. Radzi się ją umieszczać nie na mense ołtarza, ale raczej obok niego (nr 505).

Wprowadzenie mówi dalej, że na mense ołtarza można umieszczać tylko te przedmioty, które są konieczne przy sprawowaniu Mszy św. W sposób dyskretny można umieścić na ołtarzu mikrofon (nr 306). Duszpasterze powinni zatem usunąć z ołtarzy to wszystko, co jest zbędne, co służy naszej wygodzie lub jest kwestią przyzwyczajenia.

Krzyż należy zostawić przy ołtarzu także po zakończonej liturgii, aby przypominał wiernym zbawczą mękę Pana (nr 308).

W dalszych punktach sprecyzowano wskazania sięgając do przepisów zawartych w księgach liturgicznych. Dokładniej podano normy o umieszczeniu tabernakulum: może znajdować się na dawnym ołtarzu. Wspomniano o nieustannie płonącej lampce (nr 315-316). Przed wskazaniem o obrazach, podano teologiczne uzasadnienie ich umieszczenia (nr 318).

f. Rzeczy potrzebne do sprawowania Mszy świętej

W tym rozdziale nie ma znaczących zmian. Przy omawianiu naczyń liturgicznych dodano punkt zalecający budowanie w zakrystii studzienki, do której zlewa się wodę po umyciu naczyń liturgicznych i wypraniu bielizny kielichowej (nr 334). Zwraca też uwagę nowy punkt dotyczący ksiąg liturgicznych, zwłaszcza Ewangeliarza i lekcjonarza. Służą

one do głoszenia Słowa Bożego, są w liturgii znakami rzeczywistości nadprzyrodzonej i dlatego mają się odznaczać poważnym i pięknym wyglądem (nr 349). Trzeba się też troszczyć o przedmioty należące do wyposażenia ołtarza i związane ze sprawowaniem Eucharystii.

g. Wybór Mszy i jej części

Zmiany w układzie materiału tego rozdziału dały większą przejrzystość, a zmiany w redakcji tekstu większą precyzję przepisów. Opuszczono pewne fragmenty jako zbędne lub wchodzące zbyt w szczegóły inne zaś przeniesiono do odpowiednich treściowo paragrafów. Po omówieniu czytań zostały teraz opisane modlitwy mszalne, a dopiero po nich Modlitwa eucharystyczna.

h. Msze i modlitwy okolicznościowe oraz Msze za zmarłych

W rozdziale tym nie ma znaczących zmian. Dodano jedno wyjaśnienie dotyczące Mszy wotywnych oraz zalecenie, aby obchodzić wspomnienie Matki Bożej w sobotę (nr 375 i 378).

i. Adaptacje zależne od kompetencji biskupów oraz Konferencji Episkopatów

Jest to nowy rozdział dodany do Wprowadzenia i dotyczy adaptacji liturgii rzymskiej przez Kościoły lokalne, podaje ogólne zasady, których należy przestrzegać w przyszłości. Zaraz na początku przypomniano zadania biskupa diecezjalnego w zakresie liturgii odwołując się do poprzednich rozdziałów. Dopiero po tym przypomnieniu omówiono kompetencje Konferencji Episkopatu. Konferencja ma przygotować i zatwierdzić przekład nowego wydania mszału. Wymieniono elementy, które mogą podlegać adaptacji, znów odwołując się do Wprowadzenia. Konferencja winna zadbać o dobry przekład Pisma Świętego używanego w liturgii jak również o dobry przekład tekstów liturgicznych, podobnie ma dbać o śpiewy, i o kalendarz partykularny. Głębsze urozmaicenia i adaptacje mają być dokonywane zgodnie z instrukcją „Liturgia rzymska i inkulturacja” Opisano tryb tworzenia i zatwierdzania adaptacji. Cały jeden punkt poświęcono trosce o zachowanie tradycji, zwłaszcza tej sięgającej czasów apostoelskich. Przypomniano, czym jest obrządek rzymski i jego znaczenie dla całego Kościoła (nr 397). Mszał Rzymski, mimo różnorodności języków i pewnej różnorodności zwyczajów będzie na przyszłość znakiem jedności obrządku rzymskiego.

3. Msze roku liturgicznego

Msze roku liturgicznego, czyli *Proprium de tempore* to główna część Mszału Rzymskiego. Modlitwy tych Mszy związane z poszczególnymi okresami liturgicznymi prowadzą wiernych w głąb celebrowanej tajemnicy Chrystusa i kształtują najbardziej ich duchowość. Kościół zawsze troszczył się o ten dział mszału, który jest najbardziej związany

z tradycją liturgiczną. Chcemy zatem teraz przyjrzeć się zmianom wprowadzonym do tej części mszału w tym trzecim wydaniu.

Adwent

Adwent nie zawiera szczególnych zmian w swej treści, istotną nowością jest zmieniony układ formularzy mszalnych. Dotychczas tylko niedziele posiadały zamieszczony pełny formularz, dni powszednie natomiast ułożone były według dni tygodnia z podaniem kolekty na poszczególne tygodnie. Wymagało to szukania tekstów w mszale i mogło prowadzić nawet do mimowolnych pomyłek. Obecnie każdy dzień posiada podany pełny formularz, a same formularze bieżą chronologicznie. Taki układ formularzy był już w naszym polskim wydaniu mszału. Formularze niedzielne posiadają rubrykę o możliwości udzielenia uroczystego błogosławieństwa. Przy trzeciej niedzieli zaznaczono, iż można używać koloru fioletowego lub różowego. Pewne zmiany obserwujemy w antyfonach na wejście i na Komunię, bowiem zostały one dostosowane do nowej Vulgaty. Podobnie są też zmiany w niektórych zakończeniach oracji, chciano w ten sposób uniknąć dotychczasowej nieścisłości. Jedyna zmiana w tekście znajduje się w kolekcje z 20 grudnia, wrócono do rozbudowanego wezwania w jej pierwotnej wersji. W kolekcje z 23 grudnia mamy też dodatek w zakończeniu, który precyzuje, iż to Jezus Chrystus zamieszkał pośród nas.⁴

Okres Bożego Narodzenia

W tym okresie obserwujemy pewne znaczące zmiany. Uroczystość Objawienia Pańskiego otrzymała Mszę św. wigilijną. Kolekta tej Mszy to dotychczasowa oracja poniedziałku po Objawieniu (pochodzenia gelazjańskiego), zaś modlitwy nad darami i po Komunii są nowe, zaczerpnięte ze starych ksiąg liturgicznych. Pierwsza pochodzi z Rotulusa z Rawenny, druga z sakramentarza Gelazjańskiego. Poniedziałek po Objawieniu otrzymał teraz nową kolektę pochodzącą ze wspomnianego Rotulusa. W niektórych oracjach dokonano zmian w ich zakończeniach.

Obserwujemy nadto jedną zmianę w układzie tekstów: formularz święta Chrztu Pańskiego znajduje się teraz na samym końcu tego okresu, wyraźniej zatem teraz widać, że kończy czas Bożego Narodzenia. W formularzach zaznaczono, kiedy należy odmawiać Chwałę oraz wskazano na możliwość udzielania uroczystego błogosławieństwa.⁵

Przed laty reforma liturgiczna zniósła wspomnienie Najświętszego Imienia Jezus jako wspomnienie o charakterze pobożnościowym. Obecny mszał przywraca to wspomnienie, które odąd będzie obchodzone 3 stycznia. Zostało ono zamieszczone w *Proprium sanctorum*. Formularz mszalny jest inny od dawnego, pozostała tylko antyfona na wejście. Kolekta i modlitwa nad darami pochodzą z liturgii ambroziańskiej, zaś oracja po Komunii z dawnego Mszału Rzymskiego.⁶

⁴ Por. *Missale Romanum* 2002,121-149; A. LAMERI, "Tempo di Avvento e di Natale", *Rivista Liturgica* 4(2003)591-592.

⁵ Por. *Missale Romanum* 2002,153-193; A. LAMERI, "Tempo di Avvento e di Natale", *art. cyt.*, 592-594.

⁶ Por. *Missale Romanum* 2003,710-711; M. PATERNOSTER, "Tempo ordinario e Feste del Signore", *Rivista Liturgica* 4(2003) 607-608.

Okres Wielkiego Postu

Liturgię tego okresu poprzedza obszerna rubryka. Znajdujemy w niej najpierw zalecenie podtrzymywania w Kościołach lokalnych dawnej rzymskiej liturgii stacyjnej, a następnie bardziej szczegółowe wskazania dla jej celebrowania. Rubryka zaleca też odmawianie w dni powszednie modlitwy nad ludem, przypomina przepisy o zakazie ozdabiania ołtarza kwiatami i o grze na instrumentach.

Największą nowością w tym okresie jest przywrócenie w dni powszednie modlitwy nad ludem odmawianej na zakończenie Mszy św. Modlitwa ta istniała w liturgii rzymskiej od najdawniejszych czasów, jak świadczą sakramentarze rzymskie. Mszał Piusa V podawał jej tekst na każdy dzień Wielkiego Postu, z wyjątkiem niedziel, jej odmawianie było zatem obowiązkowe. Mszał Pawła VI zawierał dwadzieścia sześć takich modlitw, ale nie były one związane z Wielkim Postem. Obecne wydanie mszału wraca do wiekowej tradycji: każdy dzień Wielkiego Postu, także niedziele, otrzymuje własną modlitwę nad ludem. W niedziele jest ona odmawiana obowiązkowo, w dni powszednie jest dowolna. Pochodzenie tych modlitw oraz ich adaptacja wymaga szczegółowego studium. Dodanie modlitwy nad ludem wydłużyło formularz mszalny, zatem nie mieści się on już zwykle na jednej stronie.

Znajdujemy nadto w Wielkim Poście nowe oracje. W sobotę przed niedzielą Palmową zmieniono kolektę i modlitwę nad darami. Obydwie dotychczasowe oracje znalazły się w obrzędzie wybrania i wpisania imienia w Obrzędach Chrześcijańskiego Wtajemniczenia Dorosłych. Zostały zastąpione nowymi, pochodzącymi z sakramentarza Gelazjańskiego. W piątek przed niedzielą Palmową dodano drugą kolektę o charakterze maryjnym. Dotąd odnowiona liturgia rzymska nie wspominała w oracjach wielkopostnych Maryi. Nowa kolekta, która ukazuje udział Maryi w męce Syna, jest nawiązaniem do dawnej liturgii. Przez wieki w ten piątek obchodzono wspomnienie Siedmiu Bolesci Matki Bożej.⁷

Triduum Paschalne

Liturgię tych dni poprzedza rozszerzone wprowadzenie, które kładzie nacisk na wymiar eklezjalny celebrowanych obrzędów oraz podaje pewne duszpasterskie wskazania. Przypomniano, że liturgia tych dni wymaga udziału posługujących, których należy odpowiednio przygotować oraz o znaczeniu śpiewu. Duszpasterze przez odpowiednie przygotowanie mają pomóc wiernym w głębszym przeżyciu liturgii tych wyjątkowych dni. Rubryki poszczególnych dni przynoszą pewne uściślenia i wyjaśnienia, które mają uczynić liturgię żywą i autentyczną.

Msza Wieczerzy Pańskiej: znajdujemy wśród wskazań na początku, aby ołtarz ozdobić dziś kwiatami w sposób umiarkowany, odpowiedni do dzisiejszego dnia. Uporządkowano inne przepisy, jak również układ tekstów liturgicznych, dodano tekst Kanonu Rzymskiego ten po przeistoczeniu. W momencie Komunii zaznaczono, że wtedy należy również zanieść chorym Komunię do domu. Sprecyzowano rubryki związane z przeniesieniem Najświętszego Sakramentu do kaplicy adoracji, dodając obszerny opis obrzędu.

⁷ Por. *Missale Romanum* 2002, 196-290; A. MENEGHETTI, "Tempo di Quaresima e di Pasqua", *Rivista Liturgica* 4(2003) 596-599.

Wielki Piątek: liturgia tego dnia pozostaje bez zmiany. Dopracowano rubryki, które teraz są dokładniejsze i pomagają lepiej poprowadzić liturgię.

Wigilia Paschalna: znów mamy dopracowany układ graficzny oraz rubryki, które opisują dokładniej przebieg liturgii. Dokładniej opisano chrzest podczas tej świętej nocy. Znajdujemy wskazanie, aby nowo ochrzczone przed Komunią przypomnieć, że to jest ich pierwsza Komunia. Nowa rubryka podaje, iż jest wskazane, aby za zgodą biskupa wszyscy wierni mogli dziś przyjąć Komunię pod dwoma postaciami.⁸

Okres Wielkanocy

Do czasu reformy soborowej okres ten był ubogi liturgicznie, nie posiadał własnych tekstów na poszczególne dni. W Mszału Pawła VI został rozbudowany, każdy dzień powszedni otrzymał własną kolektę. W obecnym wydaniu mszału starano się poprawić to, co nie zostało dopracowane w dotychczasowych wydaniach.

Zwraca uwagę rozszerzona nazwa drugiej niedzieli Wielkanocy: czyli Miłosierdzia Bożego. Została ona ogłoszona już w 1995 roku, ale tylko dla diecezji polskich: obecnie nazwę taką znajdujemy w wydaniu Mszału Rzymskiego. Niedziela ta, nazywana tradycyjnie dotąd niedzielą Białą, staje się poniekąd świętem Miłosierdzia Bożego. Teksty liturgiczne niedzieli pozostają bez zmiany.

Wigilia uroczystości Wniebowstąpienia Pańskiego jest nowością w tym mszale: w ten sposób już wszystkie uroczystości Pańskie posiadają obecnie wigilię. Teksty liturgiczne pochodzą z Mszału Paryskiego z 1738 roku, z formularza niedzieli w oktawie Wniebowstąpienia. W uroczystość Wniebowstąpienia dodano drugą kolektę jako orację do wyboru: jest to kolekta uroczystości z Mszału Piusa V.

W okresie tym, podobnie jak w adwencie, dokonano zmiany graficznego układu formularzy mszalnych. Dotąd formularze dni powszednich zamieszczone były po formularzach niedzielnych i uroczystości, ułożone były według dni tygodnia z kolektami wyznaczonymi na poszczególne tygodnie. Było to niewygodne, wymagało szukania tekstów i mogło prowadzić do pomyłek. W tym wydaniu formularze bieżą chronologicznie, każdy zajmuje zwykle całą, oddzielną stronę.

Okres Wielkanocy został najbardziej ubogacony w nowe teksty liturgiczne. Wprowadzono dziesięć nowych kolekt, bowiem dotychczasowe znajdowały się już w innych formularzach mszału oraz dodano drugą kolektę w sobotę po drugiej niedzieli. W ten sposób liturgia tego okresu została ostatecznie uporządkowana i zarazem ubogacona. Nowe kolekty zawierają: poniedziałek, czwartek, piątek, sobota (dwie) po drugiej niedzieli; poniedziałek po trzeciej i czwartej niedzieli, sobota po czwartej niedzieli, piąta niedziela, poniedziałek po piątej i wtorek po szóstej niedzieli. Kolekta niedzieli pochodzi z dawnego Mszału Rzymskiego, a pozostałe z rzymskich sakramentarzy: siedem z sakramentarza Gregoriańskiego i trzy z Gelazjańskiego. Wprowadzając nowe kolekty, nawiązano zatem do tradycji, nie tworząc modlitw nowych.⁹

⁸ Por. *Missale Romanum* 2002, 297-379.

⁹ Por. *Missale Romanum* 2002, 380-448; M. PATERNOSTER, "Tempo ordinario e Feste del Signore", *art. cyt.*, 605-609.

Na końcu okresu znajduje się potrzebne wskazanie dla krajów, w których obchodzony jest drugi, a nawet trzeci dzień Zesłania Ducha Świętego: można wtedy wziąć Mszę z Zesłania Ducha lub Mszę o Duchu Świętym. W Polsce w poniedziałek po Zesłaniu Ducha Świętego obchodzone jest święto Maryi, Matki Kościoła.

Okres zwykły

Ten okres liturgiczny nie zawiera zmian strukturalnych, znajdujemy w nim jednak pewne poprawki redakcyjne odnoszące się do cytowania antyfon biblijnych oraz dotyczące zakończenia kilku oracji. W trzech kolektach znajdujemy zmiany w tekście. Kolekta osiemnastej niedzieli, wprowadzona uprzednio do mszału z sakramentarza z Werony ze zmianami w tekście, teraz została przywrócona do swej pierwotnej formy. Podobnie kolekta dziewiętnastej niedzieli otrzymała słowa pominięte w poprzedniej edycji mszału, wrócono do jej pierwotnej formy z sakramentarza Gregoriańskiego. Podobny powrót do starszej wersji zachowanej w sakramentarzu Gelazjanskim obserwujemy w kolekcie dwudziestej szóstej niedzieli.¹⁰

4. Obrzędy Mszy świętej

Kolejną częścią mszału są Obrzędy Mszy świętej (*Ordo Missae*). W trzecim wydaniu nie posiadają w tytule dodatku *cum populo*, co jest zgodne z obecnym Wprowadzeniem.¹¹ Obserwujemy w nich pewne zmiany w rubrykach jak i w tekście.

Obrzędy wstępne

Rubryka wstępna precyzuje, że kapłan i posługujący oddają cześć ołtarzowi kłaniając się głęboko. Jest też dokładniejszy opis okadzenia, jeśli jest stosowane: celebrans najpierw powinien okadzić krzyż, a dopiero potem ołtarz.

Nowością jest zamieszczenie zapisu nutowego dla znaku krzyża, pozdrowień, wezwania do aktu pokuty, absolucji, *Kyrie* i *Gloria*. Dotychczas nuty znajdowały się w dodatku. Wskazuje to na podkreślenie znaczenia śpiewu w celebrowanej liturgii. Trzy pozdrowienia i trzy formy aktu pokuty również przeniesiono tutaj z dodatku.

W akcie pokuty zmienione jest wezwanie. Zamiast dawnego *sacerdos fideles invitatur ad paenitentiam* mamy teraz *sacerdos fideles invitatur ad actum paenitentialem*. W pierwszej formie dodano też, że wszyscy odmawiają *formulam confessionis generalis*. Wprowadzone zmiany mają na celu uświadomienie, że akt pokuty i kończące go słowa absolucji nie mają charakteru pokuty sakramentalnej. Przypis zamieszczony na dole podaje, że w niedziele, zwłaszcza okresu Wielkanocy, akt pokuty można zastąpić pokropieniem wodą święconą na pamiątkę chrztu. Obrzęd ten nie należy zatem do normalnego elementu obrzędów wstępnych, ale może być do nich wprowadzony.

¹⁰ Por. *Missale Romanum* 2002, 450-499; M. PATERNOSTER, "Tempo ordinario e Feste del Signore", *art. cyt.*, 610-611.

¹¹ Por. *Missale Romanum* 2002, 503-706; F. MAGNANI, "La revisione dell'Ordo Missae", *Rivista Liturgica* 4(2003) 612-626.

Liturgia słowa

Po latach, które upłynęły od reformy soborowej, coraz lepiej rozumiemy, czym jest słowo Boże czytane podczas liturgii. Wzrost tej świadomości spowodował pewne zmiany w obrzędach czytań. W dawnym wydaniu mszału na zakończenie czytania *lector subdit: Verbum Domini*. Diakon lub kapłan *dicit: Verbum Domini*. Teraz lektor, diakon i kapłan *acclamat*. W ten sposób starano się ukazać, że czytanie jest głoszeniem słowa Bożego. Aklamacja ma wywołać odpowiedź ludu.

Dokładniej opisano zachowanie diakona, który prosi o błogosławieństwo przed Ewangelią: ma się głęboko pochylić przed kapłanem na słowa błogosławieństwa, zaś na znak krzyża wyprostować się, przeżegnać i odpowiedzieć Amen.

Obecny mszał wprowadza do liturgii Mszy Skład Apostolski. Rubryka precyzuje: zamiast symbolu nicejsko-konstantynopolskiego, zwłaszcza w Wielkim Poście i w czasie Wielkanocy można odmówić symbol chrzcielny Kościoła Rzymskiego zwany Apostolskim. Symbol Apostolski jest już w wielu mszałach Kościołów lokalnych oraz we Mszy z udziałem dzieci. Teraz wchodzi do liturgii mszalnej wyznanie wiary związane ze starożytną rzymską liturgią chrzcielną. Ma to także znaczenie ekumeniczne i pastoralne. Symbol Apostolski powstał ze względu na liturgię i lepiej odpowiada celebrze eucharystycznej niż długi, o charakterze dogmatycznym symbol nicejsko-konstantynopolitański. Nadto w niedziele Wielkiego Postu i Wielkanocy będzie przypominał o związku Eucharystii z różnie przeżywaną w tym czasie inicjacją chrześcijańską.

Liturgia eucharystyczna

Przygotowanie darów: w tej części znajdujemy pewne uściślenia rubrycystyczne. Posługujący powinni umieścić na ołtarzu oprócz korporału, puryfikaterza i kielicha także palkę. Modlitwy przy składaniu chleba i wina na ołtarzu kapłan ma mówić nie jak dotąd *secreto* lecz *submissa voce*. Sprecyzowano, że kapłan wypowiadając błogosławieństwo wina ma trzymać kielich *amabus manibus*, a modlitwę „w duchu pokory” odmawiać głęboko pochylony. Przy okadzeniu przypomniano, iż kapłan okadza dary, krzyż i ołtarz. Przy odpowiedzi na słowa „módlcie się bracia”, lud „wstaje i odpowiada”.

Modlitwa eucharystyczna stanowi centrum liturgii eucharystycznej. Podobnie jak dotąd, po dialogu wstępnym i aklamacji „Święty”, zamieszczono prefacje. Znajdują się tutaj prefacje okresowe i wspólne, bowiem prefacje własne są zamieszczone we własnych formularzach mszalnych. Nie ma teraz tutaj prefacji o Aniołach i o św. Józefie. Dodano nową, drugą prefację o męczennikach, pochodzącą z sakramentarza z Werony. Na uwagę zasługuje fakt, iż w tym wydaniu mszału prefacje zostały zamieszczone także z nutami, co znów podkreśla znaczenie śpiewu w celebracji.

Po prefacjach znajdują się cztery Modlitwy eucharystyczne: czyli Kanon Rzymski, II, III i IV. W Modlitwach tych zamieszczono zawsze trzy aklamacje po słowach *Mysterium fidei*. W Modlitwie I i III zamieszczono dialog wstępny i aklamację „Święty”, zostawiając miejsce na prefacje: przypomina to zawsze, iż prefacja należy do Modlitwy eucharystycznej, chociaż jej tekst znajduje się w innej części mszału. W Modlitwie IV rubryka przypomina, że nie można w niej zmieniać prefacji, bowiem łączy się ona treściowo z całym tekstem Modlitwy zawierającym syntezę historii zbawienia. Dodajmy, że w tym miejscu

mszału znajdują się tylko te cztery Modlitwy eucharystyczne. Z tego wynika, że zajmują one wyjątkowe miejsce w obecnej liturgii rzymskiej.

Komunia święta: w tej części liturgii umieszczono wiele nut, oprócz tego nie ma znaczących zmian. Na słowa „Oto Baranek Boży” kapłan może teraz trzymać Hostię nad pateną lub kielichem. Trzymanie Hostii nad kielichem nabiera właściwego znaczenia przy udzielaniu Komunii pod dwoma postaciami.

Obrzędy zakończenia: w obecnym wydaniu mszału zamieszczono tekst błogosławieństwa udzielanego przez biskupa.

Dodatek do Obrzędów Mszy świętej

W dodatku tym znajdują się najpierw, tak jak dotąd uroczyste błogosławieństwa końcowe: dodano jedno nowe błogosławieństwo na okres zwykły. Po tych błogosławieństwach, również jak poprzednio, zamieszczone są modlitwy nad ludem: w tym wydaniu dodano dwie nowe, jest zatem teraz razem 28 modlitw. Nowością w tym wydaniu jest zamieszczenie tutaj nut do całych tekstów czterech Modlitw eucharystycznych. Znow widzimy jak chciano podkreślić ważność śpiewu w liturgii mszalnej.

Msza święta, w której uczestniczy tylko jeden usługujący

Tak nazwany jest teraz dawny obrzęd *Ordo Missae sine populo*. Obecna nazwa takiej Mszy świętej ma charakter pozytywny. Wprowadzone do tego obrzędu zmiany upodobniły tę Mszę świętą do zwykłej Mszy św., nie przypomina już ona obrzędów Mszy potrydenckiej. Kapłan zaraz na początku całuje ołtarz i rozpoczyna liturgię przy miejscu przewodniczenia. W dalszej części liturgii posługujący może spełniać przewidziane dla niego funkcje.

Appendix do Obrzędów Mszy świętej

W tym dodatku znajdują się nowe Modlitwy eucharystyczne, które weszły do liturgii rzymskiej już po pierwszym wydaniu mszału. Są to dwie Modlitwy o Tajemnicy Pojednania oraz Modlitwa, którą można odmawiać we Mszach w różnych potrzebach (nasza obecna Modlitwa Piąta). Zamieszczono ogłoszony jej tekst łaciński: jest to dopracowany tekst pierwotnie utworzony w języku niemieckim, francuskim i włoskim dla Kościoła szwajcarskiego. W nowym wydaniu mszału wydrukowano pełne cztery formy tej modlitwy. Umieszczenie tych Modlitw eucharystycznych w tym miejscu mszału wskazuje, że mają one inną rangę w liturgii rzymskiej od tych czterech zamieszczonych w *Ordo Missae*.

5. Msze własne i wspólne o Świętych

Część mszału *Proprium de sanctis* czyli Msze własne o Świętych jest ważną częścią mszału, bowiem w niej znajduje wyraz kult świętych. Część ta kształtowała się powoli i ciągle ulegała zmianom, bowiem ciągle dochodziły wspomnienia nowych świętych. W nowym wydaniu mszału również wprowadzono pewne konieczne zmiany.

Wprowadzono do Mszału Rzymskiego wspomnienia nowych świętych: nowi święci mają lepiej ukazywać powszechność Kościoła. Niektórzy święci weszli do mszału dlatego, że ich kult okazał się nadal żywy. Nowe wspomnienia obowiązkowe są następujące: Maksymiliana Marii Kolbe (14 VIII), męczenników koreańskich Andrzeja Tae-gon i Pawła Chong Wa-sang oraz Towarzyszy (20 IX) oraz męczenników wietnamskich Andrzeja Dung Lac i Towarzyszy (24 XI). Nowe wspomnienia dowolne: Najświętszego Imienia Jezus (3 I), Józefiny Bakhita (8 II), Wojciecha (23 IV), Ludwika Marii Grignon de Montfort (28 IV), Najświętszej Maryi Panny z Fatimy (13 V), Krzysztofa Magallanes i Towarzyszy, męczenników meksykańskich (21 V), Ryty z Casia (22 V), Augustyna Zhao Rong i Towarzyszy, męczenników chińskich (9 VII), Apolinarego (20 VII), Sarbeliusza Mahkluf (24 VII), Piotra Juliana Eymarda (2 VIII), Teresy Benedykty od Krzyża (9 VIII), Piotra Klawera (9 IX), Najświętszego Imienia Maryi (12 IX), Wawrzyńca Ruiz i Towarzyszy, męczenników filipińskich (28 IX), Katarzyny Aleksandryjskiej (25 XI).

W nowym wydaniu jest też jedna zmiana daty wspomnienia: wspomnienie św. Joanny Franciszki de Chantal przeniesiono z 12 grudnia na dzień 12 sierpnia. Do mszału już wydrukowanego dołączono wspomnienie dowolne św. Pio z Pietrelcina w dniu 23 września.

Do formularzy mszalnych wprowadzono 37 nowych oracji. Wśród nich są nowe oracje dla nowych wprowadzonych wspomnień, oraz kilka zmienionych, bowiem dotychczasowe były zbyt ogólne w treści. Uzupełniono też niektóre formularze czerpiąc odpowiednie części z tekstów wspólnych: bardzo to ułatwi sprawowanie liturgii. Nowe i zmienione oracje wymagają oddzielnego studium.¹²

Msze wspólne w trzecim wydaniu mszału zachowały dotychczasową strukturę, ale w poszczególnych grupach Mszy obserwujemy różne zmiany. Dokonano zmian w układzie formularzy, wprowadzono do istniejących nowe teksty, zamieszczono nowe formularze oraz dodano wiele nowych antyfon. Oto ważniejsze z dokonanych zmian.

Formularze na rocznicę poświęcenia kościoła. W formularzu w kościele poświęcanym dodano uroczyste błogosławieństwo. W formularzu poza kościołem poświęcanym dodano drugą antyfonę na wejście oraz zmieniono tekst drugiej kolekty, opierając się na starożytnej modlitwie.

Msze o Matce Bożej zawierają obecnie więcej formularzy: zamiast dotychczasowych siedmiu jest obecnie jedenaście. Osiem przeznaczonych jest na okres zwykły, zaś trzy pozostałe na adwent, okres Bożego Narodzenia i na okres Wielkanocy. Modlitwy nowych Mszy pochodzą ze Zbioru Mszy o Najświętszej Maryi Pannie, z Rotulusa z Rawenny oraz z Mszału Paryskiego. Dotychczasowe teksty były raczej ogólne w treści, zwykle odwoływały się do wstawiennictwa Maryi, obecnie są o wiele bogatsze teologicznie.

Msze o Męczennikach: formularze mszalne zostały teraz lepiej ułożone graficznie, obecnie jest w tej części mszału większa przejrzystość. Dodano formularz o jednym męczenniku misjonarzu, dotąd był tylko o wielu takich męczennikach. W dotychczasowym mszale były tylko podane oracje formularza o misjonarzach męczennikach, dziewicy męczennicy i kobiecie męczennicy. Obecnie formularze te otrzymały także odpowiednie antyfony, co ułatwi celebrację liturgii.

¹² Por. *Missale Romanum* 2002,708-887; C. MAGNOLI, "Il Proprio dei Santi", *Rivista Liturgica* 4(2003) 627-635.

Msze o Pasterzach: układ graficzny formularzy jest teraz o wiele bardziej przejrzysty. W drugim formularzu o papieżu lub biskupie dodano drugą kolektę na wspomnienie papieża. Uporządkowano logicznie formularze o pasterzach, umieszczając najpierw formularz o wielu pasterzach, a dopiero potem o jednym pasterzu. Niektóre formularze zostały ubogacone przez dodanie nowych antyfon.

Formularze o doktorach pozostały bez zmian. Nie ma formularza dla kobiet doktorów Kościoła, ale ich wspomnienie posiada formularz własny.

Formularze o dziewicach mają poprawiony układ graficzny, jest teraz bardziej przejrzysty. Najpierw zamieszczono formularz o wielu dziewicach, a potem o jednej. Dodano nowe antyfony jako teksty alternatywne, które wprowadzają więcej treści teologicznej.

Formularze o świętych mężczyznach i kobietach: zostały ubogacone przez nowe teksty i antyfony. Obecny układ graficzny daje dużą przejrzystość. Wyraźnie rozgraniczono formularze o wielu świętych i o jednym, porządkując dotychczasowe formularze. Dużej zmianie uległy dawne msze *pro religiosis*. Grupa obecna nosi tytuł *pro monachis et religiosis*. Mamy teraz Msze: *Pro abbate, pro monacho, pro moniali*. Dotąd był tylko kolekta *pro abbate*. Dopiero teraz przychodzą dwa formularze *pro religiosis*. Wszystkie formularze zostały ubogacone antyfonami.¹³

6. Dalsze części Mszału

Msze obrzędowe

Msze obrzędowe zachowują w obecnym wydaniu mszału tę samą co dotąd strukturę, ale obserwujemy nową, lepszą organizację formularzy. Doszły też nowe formularze znajdujące się dotychczas w pontyfikale czy też rytuale.

Inicjacja chrześcijańska: w nowym mszale zostały uporządkowane formularze przeznaczone na skrutynia chrzcielne. W dawnym mszale był jeden formularz mszalny, teraz są trzy, każdy przeznaczony na właściwie skrutynium. Podano fragmenty własne nie tylko dla Kanonu Rzymskiego, ale również dla Modlitwy eucharystycznej II i III. We Mszach przy udzielaniu sakramentu bierzmowania również znajdują się fragmenty własne dla trzech wymienionych Modlitw eucharystycznych.

Sakrament chorych: uwagi o liturgii związanej z tym sakramentem są wprowadzone dopiero do tego wydania mszału. Mszał odsyła do formularza Mszy za chorych znajdującego się w dalszej części mszału. Zamieszczono błogosławieństwo końcowe wzięte z obrzędu sakramentu chorych. Mszał zawiera Mszę przy udzielaniu wiatyku: do dotychczasowych modlitw dodano stosowne antyfony.

Sakrament święceń: obecny mszał odwołuje się do obecnie istniejącej liturgii święceń. Dla każdego z trzech święceń zamieszczone są formularze mszalne w liczbie pojedynczej i mnogiej. Każdy formularz zawiera antyfony, oracje, prefacje i fragment własny do Modlitwy eucharystycznej oraz błogosławieństwo końcowe. Teksty pochodzą z pontyfikału. Mamy zatem Msze: *in ordinatione episcopi, presbyterorum, diaconorum*. Całość zamyka Msza święceń diakonów i prezbiterów razem.

¹³ Por. *Missale Romanum* 2002,890-968; F. TRUDU, "I Comuni e Le Messe Rituali", *Rivista Liturgica* 4(2003) 636-643.

Sakrament małżeństwa: obserwujemy zmiany w formularzach mszalnych. W pierwszej Mszy jest inna pierwsza kolekta, dodane są własne fragmenty dla Modlitwy eucharystycznej II i III. W drugiej Mszy zamieszczono kolektę z pierwszej jako tekst do wyboru. W trzeciej dodano drugą kolektę. Zaznaczono, że Msze w rocznicę małżeństwa znajdują się w dalsze części mszału.

Błogosławieństwo opata i opatki: obecny mszał zawiera dwa formularze, identyczne w treści, ale różne w rodzaju. Formularze zawierają fragmenty zmienne dla czterech Modlitw eucharystycznych oraz nowe błogosławieństwo końcowe.

Msza konsekracji dziewic pozostaje bez zmiany, podobnie Msze ślubów czasowych, wieczystych i odnowienia ślubów. Nie ma w tym miejscu Mszy w 25 i 50 rocznicę ślubów, znajduje się ona w dalszej części księgi.

Ustanowienie lektorów i akolitów: rozdział ten jest nowością w tym mszale. Nie ma jednak własnych tekstów, ale mszał odsyła do Mszy *Pro ministris Ecclesiae* w dalszej części mszału.¹⁴

Msze i oracje w różnych potrzebach

Msze i modlitwy tej części mszału zostały zupełnie przeorganizowane, starano się ułożyć je w sposób bardziej logiczny grupując tekst według ich treści. Dawne cztery grupy modlitw zostały zmniejszone do trzech. Część modlitw dawnej części trzeciej weszła do obecnej części drugiej, zaś pozostałe połączone z dawną częścią czwartą utworzyły obecną część trzecią. Wzrosła liczba Mszy i Modlitw z 46 do 49. Wydaje się, że nowy podział jest szczęśliwszy, odpowiada on schematowi modlitwy powszechnej.

Formularze *Pro sancta Ecclesia*: idąc za porządkiem rozdziałów *Lumen gentium* umieszczono modlitwy za świeckich przed modlitwami za zakonnikami. Wprowadzono zmianę nazwy z *Pro Ecclesia locali* na *Pro Ecclesia particulari*. Do Mszy za papieża włączono dodatkową kolektę, podobnie również orację za biskupa do Mszy za biskupa. Po Mszy o powołania kapłańskie umieszczono Mszę *Pro laicis* i potem Mszę w rocznicę małżeństwa: każdą, 25 i 50. Dopiero po tych Mszach mamy formularze za zakonników, w 25 i 50 lecie ślubów zakonnych i o powołania zakonne. Mamy zatem znów przestawioną kolejność. Dalej jest Msza o zgodę, o pojednanie i dopiero przychodzą formularze o jedność chrześcijan, o ewangelizację ludów, za chrześcijan prześladowanych, za zgromadzenie duchowe lub duszpasterskie.

Pro circumstantis publicis: ten rozdział łączy dawne *pro rebus publicis i in diversis circumstantis publicis*. Przy oracji *pro supremo nationis moderatore* dodano: *vel rege* bo przecież istnieją nadal monarchie, nawet w Europie. Zresztą wspomnienie króla było przewidziane w tekście dotychczasowej oracji. W kolejności idą formularze: na początek roku cywilnego, o poświęcenie pracy ludzkiej, o urodzaje, po zebraniu plonów ziemi. Po tych formularzach mamy powrót do tych według dawnego mszału.

W formularzach i modlitwach tej części mszału obserwujemy też zmiany wewnętrzne: podano obszerniejsze rubryki mówiące o ich użyciu, włączono do formularzy modlitwy alternatywne, dokonano też pewnych zmian w tekście samych oracji oraz wprowadzono nowe modlitwy. Zmiany te wymagają dokładniejszego, specjalnego studium.

¹⁴ Por. *Missale Romanum* 2002, 969-1071; F. TRUDU, "I Comuni e Le Messe Rituali", *art. cyt.*, 643-648.

Dwa formularze zostały przeniesione z Mszału Rzymskiego wydanego w 1962 roku: *Pro remissione peccatorum* i *ad postulandam continentiam*. Modlitwy te znów wejdą do żywej tradycji Kościoła.¹⁵

Msze wotywne

Msze wotywne zawsze znajdowały się i nadal znajdują w Mszału rzymskim, pozostają bowiem odpowiedzią na różne formy pobożności chrześcijańskiej. W obecnym wydaniu mszału nie obserwujemy nowości, ale wzrosła ilość Mszy wotywnych z 16 do 19. Mamy też zmiany w układzie tych Mszy.

Wotywa *De Dei misericordia* znajduje się zaraz po wotywie o Trójcy Świętej. Znajdujemy przy niej uwagę, iż tej Mszy nie można odprawiać w II niedzielę Wielkanocy. Wotywa ta powstała pod wpływem liturgii tej niedzieli, co znajduje wyraz w treści modlitw.

Wotywa *De Domino nostro Iesu Christo summo et aeterno sacerdote* to dotychczasowa druga wotywa o Najświętszej Eucharystii. Nowa nazwa lepiej teraz odpowiada treści modlitw. Jest to druga nowa wotywa.

Pozostałe wotywy zamieszczone są w pewnym zmienionym układzie. Wśród nich na uwagę zasługuje wotywa o św. Janie Chrzcicielu, trzecia nowa wotywa. Jest to powtórzony formularz z wigilii uroczystości narodzenia św. Jana Chrzciciela.¹⁶

Msze za zmarłych

W obecnym wydaniu mszału dokonano prostych zmian w układzie formularzy i modlitw, co sprawiło, że obecnie mamy bardziej logiczny ich układ.

Msze pogrzebowe: druga Msza poza czasem wielkanocnym zawiera teraz drugą kolektę, podobnie jak Msza w czasie wielkanocnym. Zamieszczono w tym rozdziale formularze Mszy pogrzebowej dziecka ochrzczonego i dziecka nieochrzczonego.

W grupie *In variis commemorationibus*, w Mszach za jednego zmarłego umieszczono przeniesione trzy zestawy modlitw *aliae orationes*. W Mszach za wielu lub wszystkich zmarłych przeniesiono trzy formularze oraz trzy zestawy modlitw *aliae orationes*.

Oracje za zmarłych: znalazła się teraz wśród nich kolekta za zmarłego pracującego w służbie Ewangelii, zaraz po tej za zmarłego zakonnika.

W formularzach za zmarłych znajdujemy nowe oracje, które wymagają oddzielnego studium.¹⁷

¹⁵ Por. *Missale Romanum* 2002, 1074-1154; G. DI NAPOLI, "Messe e orazioni *Pro Variis necessitatibus* o *ad diversa*", *Rivista Liturgica* 4(2003) 649-660.

¹⁶ Por. *Missale Romanum* 2002, 1155-1188; A. DONGHI, "Le Messe votive e dei defunti", *Rivista Liturgica* 4(2003) 661-665.

¹⁷ Por. *Missale Romanum* 2002, 1189-1226; A. DONGHI, "Le Messe votive e dei defunti", *art. cit.*, 666-670.

Dodatki

Obecne wydanie mszału zawiera sześć dodatków. Zwraca uwagę najpierw pierwszy zawierający nuty do wielu tekstów mszalnych jak również wzory śpiewu oracji i czytań. Dodatek szósty zawiera Modlitwy eucharystyczne we Mszach z udziałem dzieci. Modlitwy te zatwierdzone w 1974 roku na okres trzech lat powoli wchodziły w życie Kościoła. Wraz z upływem czasu przedłużano ich użycie: zamieszczenie ich teraz w mszale oznacza, iż dobiegł końca czas eksperymentu, Modlitwy wchodzi już na stałe do liturgii Kościoła.¹⁸

Przeglądając Ogólne wprowadzenie do mszału jak również poszczególne części samej księgi poznaliśmy rzeczy nowe zawarte w trzecim wydaniu Mszału Rzymskiego. Po tym pierwszym okresie zapoznawania się z nową księgą przyjdzie czas na jej pogłębione studium i oceny dokonanego dzieła. Trzecie wydanie mszału będzie powoli i stopniowo wchodzić w życie Kościołów partykularnych wraz z nowymi wydaniem w językach narodowych, będzie przenikać do liturgicznego życia Kościoła. Mamy nadzieję, iż nasz artykuł pomoże w zapoznaniu się z nową księgą, będzie wstępem do późniejszych badań.

LA TERZA EDIZIONE DEL *MISSALE ROMANUM* DI PAOLO VI

Riassunto

La terza edizione del *Missale Romanum* pubblicata nel 2002, dopo oltre 25 anni dalla seconda, è un salto importante nella vita liturgica della Chiesa. Il nostro articolo ha voluto presentare il nuovo libro liturgico che, comparato nei suoi aspetti esterni con la prima (1970) e seconda (1975) edizione, appare molto diverso. La terza edizione tiene un formato più grande e le sue pagine raggiungono il numero 1318.

Abbiamo cominciato la nostra presentazione da una descrizione dell'ittero storico dell'edizione stessa. Poi abbiamo studiato la nuova *Institutio generalis*, effettuando una comparazione con il testo del 1975 e rilevando alcuni punti significativi. Dopo questo studio abbiamo presentato tutte le parti del Messale cercando sempre le cose nuove: così abbiamo ottenuto lo sguardo panoramico al nuovo libro.

La nuova edizione del Messale Romano, aspettata da tanti anni, ha guardato il grande rispetto al Messale di Paolo VI, ma nello stesso tempo ha introdotto certe correzioni, aggiunte e spostamenti nella liturgia della Messa. La terza edizione del *Missale Romanum* avrà l'influsso sui Missali nelle lingue nazionali e diventerà un grande aiuto nelle celebrazioni della Messa.

¹⁸ Por. *Missale Romanum* 2002, 1229-1295.